

ANKARA HALKEVİ VE
ÜLKÜ DERGİSİ

Döndü Sena Gündürü

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

ANKARA HALKEVİ VE ÜLKÜ DERGİSİ

Yazar: Döndü Sena Gündürü

Editör: Ertan Akkaş

Kapak Tasarımı ve Sayfa düzeni: Buse Dilara Dirim

Şubat 2024, Ankara

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

ISBN No: 978-605-7789-51-8

Phoenix Yayınevi - Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı:

Repro Bir Matbaacılık Kağ. Rekl. Tasarım Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 47381

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514. Cad.

No: 23-25 Yenimahalle/ANKARA

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

ANKARA HALKEVİ VE
ÜLKÜ DERGİSİ

ÖNSÖZ

Cumhuriyet yönetiminin dünya görüşünü, aydınlar ve yöresel önderler aracılığıyla halka götürme, yaygınlaştırma, tanıtma ve toplumun kültür yapısını canlandırma denemesi olan Halkevleri, Türk modernleşme tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu kitap Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde Haziran 2022'de kabul edilen "*Türk Modernleşmesinde Öncü Bir Kurum: Ankara Halkevi*" başlıklı doktora çalışmasının gözden geçirilmiş halidir. Bu çalışma ile Ankara Halkevi'nin 19 yıllık faaliyetleri ayrıntılı olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Her açıdan en faal Halkevi olan Ankara Halkevi gerçekleştirdiği faaliyetlerle diğerleri için de yol gösterici olmuştur. Resmi ideolojinin kamuoyuna tercümanı diyebileceğimiz böyle bir öncü kuruluşun faaliyetlerinin ortaya konması Halkevlerinin varlık nedenlerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra Ankara Halkevinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin incelenmesi diğer bütün Halkevlerinden hangi pratik yararların beklendiğini ortaya koyması açısından da son derece önemlidir. Ankara Halkevi'nin faaliyetlerinin incelenmesi ile Ankara'nın 1932-1951 yılları arasındaki dönemde sosyo kültürel yaşamının ve tek parti dönemi kültür politikasının anlaşılması adına da Halkevi penceresinden bir bakış getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmam boyunca bana kocaman bir aileye sahip olmanın mutluluğu içinde sundukları tüm destek ve emekleri için canım aileme, hayat ve yol arkadaşım Abdurrahman ve hayat enerjim biricik kızım, kıymetlim Gökçen'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmam boyunca kimi zaman danışman kimi zaman bir arkadaş yakınlığı ile bana desteğini sunan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Sedef Bulut'a, mesleğe başlarken ve sürdürürken her zaman örnek aldığım kıymetli hocam Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan'a, tez çalışmama değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Yasemin Doğaner, Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol ve Prof. Dr. Mesut Çapa'ya, doktora sürecim boyunca bir aile sıcaklığı ile emeklerini esirgemeyen tüm TİTE çalışanlarına ve değerli hocalarına teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	11
I. BİRİNCİ BÖLÜM: HALKEVLERİNİN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	21
1.1. Türk Ocakları	21
1.2. Halkevlerinin Açılma Nedenleri	30
1.3. Halkevlerinin Kurulması ve Örgütlenmesi	38
1.4. Halkevlerinin Faaliyetleri	45
1.4.1. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi	45
1.4.2. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi	50
1.4.3. Temsil Şubesi	51
1.4.4. Spor Şubesi	54
1.4.5. İltisami (Sosyal) Yardım Şubesi	56
1.4.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	57
1.4.7. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	59
1.4.8. Köycüler (Köycülük) Şubesi	60
1.4.9. Müze ve Sergi (Tarih ve Müze) Şubesi	63
1.5. Halkevlerinin Kapatılması	65
II. BÖLÜM: ATATÜRK DÖNEMİNDE ANKARA HALKEVİ	73
Halkevleri Kurulurken Ankara'ya Genel Bir Bakış	73
2.1. Ankara'da Sosyal Hayat	76
2.2. Ankara Halkevi'nin Kuruluşu	80
2.2.1. Ankara Halkevi Binası	80
2.2.2. Ankara Halkevi Kapılarını Açıyor	83
2.2.3. Ankara Halkevi'nin Yönetimi	88
2.2.3.1. Ankara Halkevi Başkanları	88
2.2.3.2. Halkevi Komiteleri ve İdare Heyeti	91
2.2.4. Ankara Halkevi'nin Bütçesi	94
2.3. Atatürk Döneminde Ankara Halkevi'nin Faaliyetleri	99
2.3.1. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesinin Faaliyetleri	99
2.3.1.1. Dil ve Edebiyat Çalışmaları	100
2.3.1.2. Konferanslar	103

2.3.1.3. Önemli Günler, Kutlamalar ve Anmalar	108
2.3.1.4. Tarih Çalışmaları.....	114
2.3.2. Güzel Sanatlar Şubesi Faaliyetleri.....	119
2.3.2.1. Müzik Çalışmaları	121
2.3.2.2. Resim ve Heykel Çalışmaları.....	127
2.3.3. Temsil Şubesi Faaliyetleri	133
2.3.3.1. Tiyatro Çalışmaları	136
2.3.3.2. Sinema	142
2.3.4. Spor Şubesi Faaliyetleri	144
2.3.5. İltimai(Sosyal) Yardım Şubesi Faaliyetleri	150
2.3.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	156
2.3.7. Kütüphane (Kitapsaray) ve Neşriyat Şubesi Faaliyetleri	160
2.3.7.1. Kütüphane Çalışmaları	161
2.3.7.2. Neşriyat Çalışmaları	166
2.3.8. Köycülük (Köycüler) Şubesi Faaliyetleri	167
2.3.9. Müze ve Sergi Şubesi Faaliyetleri	175
2.3.9.1. Müze Kolu Çalışmaları.....	177
2.3.9.2. Sergi Kolu Çalışmaları.....	182
III. BÖLÜM: İNÖNÜ DÖNEMİNDE ANKARA HALKEVİ	185
3.1. Ankara Halkevinin Faaliyetleri.....	186
3.1.1. Dil ve Edebiyat Şubesinin Faaliyetleri.....	186
3.1.1.1. Edebiyat Çalışmaları.....	187
3.1.1.2. Folklor Çalışmaları.....	192
3.1.1.3. Konferanslar	194
3.1.1.4. Önemli Günler, Kutlamalar ve Anmalar	200
3.1.1.4.1. Halkevlerinin Açılış Yıldönümü Kutlamaları	207
3.1.1.4.2. Anma Törenleri	211
3.2. Güzel Sanatlar Şubesinin Faaliyetleri	214
3.2.1. Resim ve Fotoğraf Çalışmaları	214
3.2.1.1. Müzik Çalışmaları	228
3.2.3. Temsil Şubesi Faaliyetleri	235
3.2.3.1. Tiyatro Çalışmaları	235
3.2.3.2. Sinema Çalışmaları.....	244
3.2.3.3. Karagöz Çalışmaları	246
3.2.4. Spor Şubesi Faaliyetleri	248
3.3. Sosyal Yardım Şubesinin Faaliyetleri	254
3.3.1. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri	260
3.3.2. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi.....	265
3.3.2.1. Kütüphane Çalışmaları	265
3.3.2.2. Neşriyat Çalışmaları	269
3.3.3. Köycülük Şubesinin Faaliyetleri	270
3.3.4. Tarih ve Müze Şubesi Faaliyetleri	277
3.4. Ankara Halkevinin Kapanması: Ankara'nın Kültür Hayatında Bir Dönemin Sonu	281

IV. BÖLÜM: HALKEVLERİNİN REHBER DERGİSİ: ÜLKÜ.....	285
4.1. Ülkü'nün Yayın Hayatına Başlaması.....	285
4.2. Ülkü Dergisine Yayın politikası	292
4.3. Ülkü Dergisinde Yer Alan Konular.....	295
4.3.1. Dil	295
4.3.2. Tarih	300
4.3.3. Köycülük	303
4.3.4. İlke ve İnkılaplar.....	310
4.3.5. Eğitim.....	317
4.3.6. Ekonomi.....	322
4.3.7. Sanat.....	326
4.3.8. Halkevi Dergileri	331
4.3.9. Güncel Konular	334
4.3.10. Sağlık, Spor ve Nüfus	335
4.4. Ülkü'nün Yayın Hayatının Sona Ermesi	339
SONUÇ.....	343
KAYNAKÇA	349
EKLER.....	369

GİRİŞ

Halkevleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçılık ilkesi doğrultusunda kurulmuş ve söz konusu ilkenin pratiğe döküldüğü kurumlar olmuştur. Atatürk'ün sınıfsız ve her bir ferdinin diğerleriyle dayanışma içerisinde olduğu bir toplum öngören halkçılık ilkesi, cinsiyet, meslek ve sosyal statü ayırt etmeksizin kaynaşmış bir toplum var etmenin önemli bir aracı olarak görülmüştür. İşte halkevleri de bu amaca hizmet etmiştir.

Ankara Halkevi'ni konu alan bu çalışmamızda "halk" ve "halkçılık" kavramlarına sık sık atıfta bulunulacağımız için söz konusu kavramların üzerinde durmak gerekir. Türkçeye Arapçadan geçen halk, sözcük anlamı itibariyle yaratma, yaratış; insanlar, cemiyet-i beşeriye, umum gibi sözcüklere karşılık olarak kullanılmaktadır.¹ Halk kelimesi eski sözlüklerde ahali, tebaa, reaya ve avam anlamlarında da kullanılmaktadır.² Türk Dil Kurumu ise halkı, aynı ülkede oturan ve ortak menfaatlerle birbirine bağlı kişilerin tümü, bir ulusun belli çerçeve içinde yaşayan kısmı, aynı yerde toplanmış kişiler, ulusun aydınları ya da resmi görevliler dışında kalan kısmı olarak tanımlanmaktadır.³

Halk kavramı sosyolojik açıdan ise belli bir ülkede yaşayan, kan birliği taşıyan, aynı dili konuşan, benzer yaşama alışkanlıkları olan, ortak bir tarihe sahip olan insanların oluşturduğu birlik; birbirleriyle dil ve köken bakımından ayrı olan ama ortak bir devlet yönetimiyle birleşmiş olan ahali; daha geniş anlamda ise bir ulusun belli bir çevre içinde yaşayan kısmı olarak tanımlanmaktadır.⁴ Hilmi Ziya Ülken ise halkı "belirli bir toprakta oturan ve bir dereceye kadar bir cinstenliği olan değişik yerli zümrelerden ibaret toplum" olarak tanımlamaktadır.⁵

---

¹ Şemsettin Sami, **Kamûs-ı Türki**, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s. 586; Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2003, s.318.

² Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 2000, s.22.

³ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1983, s. 496.

⁴ Sezgin Kızılçelik-Yaşar Erdem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü**, Göksoy Matbaası, Konya 1992, s.196.

⁵ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s.124.

Halk, en genel anlamıyla, bir ülkenin yurttaşlarının tümünü ifade etmek için kullanıldığı gibi⁶ daha dar manada sosyal bir statü ifade etmek için de kullanılmış; eğitim görmemiş, sosyal mevkileri aşağı olanlar halktan sayılmıştır.⁷ Benzeri bir tanımlamayla Osmanlı Devleti'nde de aydınların ve imtiyaz sahibi olanların dışında kalanları işaret etmek için kullanılan kavrama⁸ Ziya Gökalp de benzeri bir anlam yükleyerek eğitilmiş elitlerin dışında kalan bütün katmanları halktan saymıştır.⁹ Yusuf Akçura da halka daha çok sınıfsal bir anlam yükleyerek yoksul köylülerin, küçük esnafın ve şehirlerin ücretli emekçilerinin halkı oluşturan zümreler olduğunu ileri sürmüştür.¹⁰ Cumhuriyet'in köycülük politikalarının ideologlarından olan Nusret Kemal (Köymen) ise halkı, "aşağı yukarı aynı kazanç ve yaşayış seviyesinde bulunan büyük orta tabaka" şeklinde tanımlamaktadır.

Halk ve millet kavramlarının kesiştiği ortak yönler olmakla birlikte söz konusu iki kavramın genellikle farklı anlamlar ifade ettiği düşünülmektedir. Milleti ortak bir bilinci yansıtan topyekun bir kitle, halkın da tek tek bireyler olduğu söylenebilir.¹¹ Bu doğrultuda Anıl Çeçen halkı, ortak sınırlarla çevrelenmiş bir toprak parçasında ve belirli bir dönemde topluca yaşayan insanların bütünü olarak tanımlanırken, milleti ise daha çok ortak bir tarihsel geçmişe ve ortak bir gelecek ülküsüne bağlı kalarak yaşayan insan topluluğu olarak ifade edilmektedir.¹² Yusuf Sarımay ise Atatürkçü düşünce sisteminde halkın milletle eşanlamlı olarak kullanıldığını ileri sürmektedir.¹³ Benzer şekilde İbrahim Kafesoğlu ve Mehmet Saray da Atatürk'ün lügatinde halk kavramının daima milleti ifade ettiğini belirterek bunun sosyalist-komünist rejimlerdeki "proletarya" ile aynı şey olmadığını vurgulamaktadır.¹⁴ Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere Atatürkçü düşünce sisteminde halk; hiçbir ailenin, züm-

---

⁶ Cezmi Eraslan, *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2003, s.12-13.

⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, MEB. Yayınları, İstanbul 2004, s.112.

⁸ Nejat Tüzün, *"Atatürk Halkçılığı", Atatürk'ün 50. Ölüm Yılı Anma Konferansları*, Gazi Üniversitesi İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara 1989, s.21.

⁹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001, s.55.

¹⁰ Asım Karaömerlioğlu, *"Tek Parti Döneminde Halkçılık", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s.274.

¹¹ Temuçin Faik Ertan(Ed.), *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2019, s.235.

¹² Çeçen, a.g.e.,s.23.

¹³ Yusuf Sarımay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005, s.267

¹⁴ İbrahim Kafesoğlu-Mehmet Saray, *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1998, s.74.

renin veya sınıfın ayrıcalıklı ve üstün olmadığı insanlardan oluşmuş bir topluluğu ifade etmektedir.¹⁵

Halk sözcüğünden türetilen “halkçılık” kavramının da üzerinde uzlaşılan bir tanımı olmadığını belirtmek gerekir. Zira bu kavram farklı toplumlarda ve farklı ideolojik gruplar tarafından değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte halkçılık, “en genel manası ile halkın yararını her sahada en önde ve vazgeçilmez olarak saymak” olarak ifade edilmektedir. Ayrıca halkçılık; bir aydın hareketi, bir orta sınıf yaklaşımı veya bürokrat/aydın kesimin iktidarı ele geçirmek için kullandığı bir söylem olarak kullanılmak gibi pek çok farklı açıdan ele alınmıştır.¹⁶

İsmail Arar’ın da belirttiği üzere, Türk Devrimi’nin sosyal yönünü temsil eden ve ona gerçek kimliğini veren halkçılık,¹⁷ Atatürk ve çalışma arkadaşlarının çok partili demokrasiden kalkınmaya, siyasi rejim sorunundan çalışma hayatına kadar pek çok alanda bakış açısını şekillendirmiştir.¹⁸

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde tartışılan ve uygulamaya konulan pek çok fikir gibi halkçılık da Tarık Zafer Tunaya’nın “Cumhuriyet’in siyasal laboratuvarı” olarak nitelendirdiği II. Meşrutiyet Dönemi’nde Osmanlı aydınlarının gündemini meşgul etmeye başlamıştır. Halkçılık akımının Osmanlı Devleti’ne girişinde ve gelişiminde 19. yüzyılın son çeyreğinde Rusya’da ortaya çıkan “Narodnik” hareketinden ve Fransa’daki “Dayanışmacılık” düşüncesinden etkilenilmiştir.¹⁹ Bu dönemde devletin içinde bulunduğu durum, halkçılık akımının yayılması için son derece elverişli bir ortam oluşturmuştur.

Narodnik akımı Rusya’dan gelen ve İttihat ve Terakki (İTC) içerisinde yer alan, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve İsmail Gasprıralı gibi isimler aracılığı ile Osmanlı topraklarına taşınmıştır. Ancak İTC dönemi halkçılık fikrine asıl seyrini veren, İTC’nin ideoloğu Ziya Gökalp’tir. Gökalp halkçılığı Marksist sosyalizmden ayırarak “tesanütçülük (dayanışmacılık)” adını verdiği solidarizm ve mesleki temsil fikrine dönüştürmüştür.²⁰ Zafer Toprak, solidarizmi, teşebbüs serbestiyeti ve mülkiyet dokunulmazlığına gölge düşürmeden liberalizm ile sosyalizm arasında bir “orta yol” aramayı amaçlayan, ekonomide devlet müdahaleciliğini öngören, sosyal mevzuatı gündemine alan, toplumsal yaşamda sınıf çatışmasının gereksizliğine inan, çelişkiden arınmış, uzlaşma

---

¹⁵ **Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sistemi)**, Atatürk Dizisi No:2, MEB. Yayınları İstanbul 2001, s.40.

¹⁶ Eraslan, a.g.e, s.16-17.

¹⁷ İsmail Arar, **Atatürk’ün Halkçılık Programı**, Baha Matbaası, İstanbul, 1963, s.3

¹⁸ Muharrem Tünay, “Atatürk’ün Halkçılık İlkesi ve Çalışma Hayatı, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.II, S.5, Mart 1986, s.505.

¹⁹ İlhan Tekeli, “Türkiye’de Halkçılık”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s.1929-1930;

²⁰ Niyazi Berkes, **Türk Düşününde Batı Sorunu**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1975, s.237.

esasına dayalı organik dayanışmayı benimseyen, laik eğitimi savunan, pasifist uzlaşmacı bir ideoloji olarak tanımlamaktadır.²¹

Halkçılığın, bu sınıfsız, kaynaşmış kitle vurgusu, aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin heterojen, çoğulcu, parçalı, toplumsal ve siyasal yapısına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.²² Bu noktada Niyazi Berkes de, Ziya Gökalp'in de başını çektiği Türkçülüğün, bir ırkçılık sorunu olmadığını, çağdaş bir toplum olma, evrensel ümmet dininden ve evrensel Osmanlı İmparatorluğu'ndan çıkma sorunu olduğunun altını çizmektedir.²³

II. Meşrutiyet döneminde halkçılığın Türkçülük ile bir arada gelişmesinde, her iki fikrin de aynı kesimlerce yani İttihat ve Terakki içerisinde savunulması önemli bir rol oynamıştır. İttihatçıların halkçılığa yönelmesinde hiç kuşkusuz Osmanlı hanedanına verilen egemenlik savaşında ve devletin varlığının devamında dayanak olarak halka ihtiyaç duyulmasının da etkisi vardır. Nitekim halkçılığın tartışılmaya başlandığı, Halka Doğru dergisinin yayın hayatına başladığı 1911 tarihi bu açıdan anlamlıdır. Halka Doğru'da ve onu takip eden Genç Kalemler ve Türk Yurdu gibi dergilerde halkçılık fikri tartışılırken aydınların halktan kopukluğu üzerinde durulmuştur. İTC dönemi aydınları öncüllerinden farklı olarak halktan kopuk olduklarının farkındadır.²⁴ Bu nedenle derginin adında olduğu gibi halka gidilmesi gerektiği savunulmuştur.

Türkçü aydınlar halkı yakından tanıyarak, onları her açıdan yükseltmeyi ve halk ile aydınlar arasında bir birliktelik sağlamayı hedeflemiştir.²⁵ Ziya Gökalp'e göre seçkinler halka iki amaç için gitmelidir: birincisi halktan milli kültür terbiyesi almak, ikincisi halka medeniyet götürmek.²⁶ Ancak bu noktada aydınların karşına dil sorunu gibi önemli bir engel çıkmıştır. Dolayısıyla halkçılık hareketi ilk olarak edebiyat alanında kendini göstermiştir.²⁷

Halkçılık tartışmalarının asıl yoğunlaştığı dönem Milli Mücadele yıllarıdır. Halkçılık ilkesinin benimsenmesi Milli Mücadele'nin hem gereği hem de sonucu olarak ortaya çıkmış²⁸ bahsedilen dönemde en başından itibaren milliyetçilik, millî egemenlik ve tam bağımsızlık ilkeleri ile birlikte en fazla vurgu-

---

²¹ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet'te Solidarist Düşünce: Halkçılık", **Toplum ve Bilim**, Sayı:1, Bahar 1977, s.95.

²² Asım Karaömerlioğlu, **Orda Bir Köy Var Uzakta**, İletişim Yayınları, İstanbul 2021, s.44.

²³ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.438.

²⁴ Berkes, **Türk Düşününde...**, s.230.

²⁵ Sarıncay, **a.g.e.**, s.221-223.

²⁶ Gökalp, **a.g.e.**, s.56.

²⁷ Mehmet Özden, "Türk Halkçılığının Evrimi (1908-1918)", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:8, Sayı:16, Ekim 2006 s.90; Berkes, **Türk Düşününde...**, s.232.

²⁸ Esat Öz, **Otoriterizm ve Siyaset, Türkiye'de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1932-1945)**, Ankara 1996, s.111.

lanan unsurlardan biri de halkçılık olmuştur.²⁹ Halkçılık düşüncesi aynı zamanda Milli Mücadele'nin geniş ittifakını da belirlemiştir. Bu doğrultuda Millî Mücadele'nin tek bir sınıfa ya da gruba bağlı olarak değil, toplumun bütün kesimlerini içine alan bir ittifakın ürünü olarak kazanıldığını belirtmek gerekir. Halkçılık ilkesinin bu bütünleştirici niteliği, ilerleyen dönemde Cumhuriyet'in herhangi bir sınıfa dayanmadığının vurgulanması amacıyla da kullanılmıştır.³⁰ Diğer taraftan Osmanlı'da kullanılan "millet" kavramının dini çağrışımının olması 1920'li yılların başından itibaren, "halk" kavramına, "millet" e alternatif olarak işlevsellik kazandırmıştır.

Savaş sonrasında Halk Fırkası'nın kurulması "*halkla bütünleşen bir devlet anlayışında toplumsal sınıflar yerine ortak bir sorumlulukta*" bir arada bulunma fikrinin yansımaları olarak ortaya çıktığı söylenebilir.³¹ Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu partiye "Halk" ismini vermesi de bu bağlamda ele alınmalıdır. Halkçılık, ilk kurulduğu günden itibaren Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'nin dayandığı temel ilkeler içinde varlığını sürdürmüştür. Partinin 1923'ten itibaren nizamname ve programlarında da halkçılık ilkesi mutlaka dile getirilmiştir.³² 1931 tarihli programda ilk defa Atatürk'ün altı ilkesi bunlardan biri olarak halkçılık yer almıştır. Söz konusu programda halkçılık şöyle açıklanmaktadır:

*"İrade ve hakimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hakimiyetin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkıyla ifasını tanzim yolunda kullanılması, Fırkaca büyük bir esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri, halktan ve halkçı olarak kabul ederiz."*³³

Halkçılık ilkesi toplumun tüm kesimleri arasında eşitliği öngörmüştür. Başta kadın erkek olmak üzere, zengin fakir, Müslüman gayrimüslim, köylü kentli eşitliğinin sağlanması hedeflenmiş ve doğrultuda adımlar atılmıştır. Medeni Kanununun kabulü, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi söz konusu adımlara örnek verilebilir. Toplumda imtiyaz ve ayrıcalıkların kaldırılmasında ve hedeflenen toplum düzenine ulaşmada laiklik ilkesinin halkçılık

---

²⁹ Ergun Özbudun, "Atatürk ve Halkçılık", **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1992, s.433.

³⁰ Emre Kongar, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1981, s.401-402.

³¹ Cahit Tanyol, **Atatürk ve Halkçılık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s.66.

³² CHP'nin 1923 ve 1927 nizamnameleri için bkz. Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 375-384 ve s.398-412.

³³ **CHF Nizamname ve Programı**, TBMM Matbaası Ankara 1931, s.31.

için önemli bir tamamlayıcı unsur olduğu ileri sürülebilir. Parti programına göre laiklik ilkesi için

'Fırka; devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin, ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir. Din telakkisi vicdanî olduğundan, fırka; din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve billhassa siyasetten ayrı tutmayı, milletimizin, muasır terakkide başlıca muvaffakiyet âmili görür.' Denilmektedir. Berkes'e göre de Türkiye'de çağdaşlaşma *"yalnız dünya ve din güçlerinin eylemlerini kaplamakla kalmayan, bütün toplumu gelenek değerlerinin tutuculuklarından kurtarıp, çağ değerlerinin gereklerine göre dinamikleştiren bir akım ve gidiş sorunudur."*³⁴

Erken cumhuriyet döneminde de halkçılık milliyetçilikle ile de birlikte ele alınmış, halk ifadesi millet anlamında da kullanılmıştır. Atatürk, Medeni Bilgiler kitabında, Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk ulusu denir tanımı ile farklı dil, din ırka sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bir milleti oluşturduğu vurgusunu yapmaktadır.³⁵ Nitekim CHF 1931 programında milliyetçilik için Türk toplumunun karakterlerini ve bağımsızlığını korumak ifadesi yer alması tesadüfi değildir.³⁶ Bu noktada halkçılığın kültür boyutu karşımıza çıkmaktadır. Zira halk aynı zamanda oluşturulmak istenen milli kimliğin de kaynağını oluşturmaktadır. Meşrutiyet yıllarından itibaren halka doğru hareketinin temelinde milli kültürün kaynağının halk olduğu ve bunun için de aydınların halka gitmesi gerektiği fikri savunulmuştur. Tekinalp'in *"halk kitlesi başsız bir vücut gibi, aydın sınıf vücutsuz bir baş gibi yaşamaktaydı"*³⁷ dediği Osmanlı düzeni yerine aydınların halk ile temasa geçmesi gerektiği ileri sürülmüştür.³⁸

Diğer taraftan halkçılık ilkesi doğrultusunda toplumsal sınıfların varlığı reddedilirken halk sınıfsız kaynaşmış bir kütle olarak kabul edilmiştir. Toplumun kaynaşması konusunda en önde görülen sorun aydınlar ile halk arasında var olan uçurumun varlığıdır. Bu mesafe, meşrutiyet dönemi halkçıların da dikkat çekmeye çalıştıkları devlet-millet, aydınlar ve köylü, İstanbul ve Anadolu arasında kendisini üreten bir mesafeydi.³⁹ Meşrutiyet halkçılarının halefi olarak cumhuriyet döneminde Kuruluş Savaşı ile birlikte daha gerçekçi bir şekilde fark edilmeye başlanan ayrışma, toplumun kaynaşmasında ve

³⁴ Niyazi Berkes, **Atatürk ve Devrimler**, Adam Yayınları, İstanbul 1993, s.126.

³⁵ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Medeni Bilgiler, Örgün Yayınevi, İstanbul 2003, s.153; Sedef Bulut, *"Halkçılık İlkesi"*, **Atatürk Ansiklopedisi**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkcilik-ilkesi/> (Erişim Tarihi:2 Mayıs 2022).

³⁶ **CHF Nizamname ve Programı**, s.31.

³⁷ Tekinalp, **Kemalizm**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s.166.

³⁸ Anıl Çeçen, **a.g.e.**, s.43; Özden, *a.g.m.*, s.90-91.

³⁹ Özden, *a.g.m.*, s.90

hedeflenen toplumun meydana getirilmesinde önemli bir engel olarak görülmüştür. Oysaki hayata geçirilen devrimler ve yeni düzenin bir yaşam biçimi olarak tüm kesimlerce benimsenmesi ile süreklilik kazanabilirdi.⁴⁰

Aydınlar ile halk arasındaki mevcut ayrışma bilhassa dil alanında daha çok kendisini göstermiştir. Münevverler ile halkın aynı dili konuşması, yazı dilinin halkın konuştuğu dile yaklaştırılması istenmiş bu ise Dil Devrimini ve dilde sadeleşme çabalarını beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet dönemi halkçılığında münevverler ile halk arasındaki temasın karşılıklı olması öngörülmüştür. Meşrutiyet dönemi halkçılığında, halkın “cahil” olduğu, halkı harekete geçirecek ve ülkenin ilerlemesini sağlayacak gücün münevverler olduğu görüşü cumhuriyet döneminde de geçerli olmakla birlikte münevverlerin de halktan alacağı, toplayacağı kültür birikimi olduğu görüşü hakim olmuştur. Başka bir ifade ile halkı besleyen ve halktan beslenen aydın profili beklentisi söz konusudur. Cumhuriyet yönetimi için bu beklenti Büyük çoğunluğunu kırsalda yaşayanların oluşturduğu ve eğitim seviyesinin düşük olduğu toplumda değişim ve dönüşümü başarabilmek için kilit bir role sahipti.

1930 yılına kadar pek çok inkılap ve yenilik hayata geçirilmiş ancak bunların nüfusun büyük bölümünü oluşturan taşrada açıklamak için bir şey yapılmamıştı. Menemen Olayı “reformların sığ, köksüz tabiatını göz önüne serdi ve reformların kendiliklerinden toplumda kök salamayacağını işaretini verdi. Bunlar, ancak halka izah edilerek, halkın onayı ve desteği sağlandığı sürece köklü hale gelebilirlerdi.”⁴¹ Böylece Halkçılığa halk için inkılaplar hayata geçirmenin yanı sıra inkılapları halka götürmek gibi bir misyon da yüklenirken aydınlar söz konusu misyonun neferleri olarak görülmüştür. Çalışmanın konusunu oluşturan Halkevleri söz konusu misyonun ve halkçılığın bahsi geçen hedeflerinin hayata geçirilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır.

Halkevleri Türkiye’de en çok çalışılan konulardan biridir. Bunda Halkevlerinin üstlendiği önemli misyonun, Türkiye’nin değişim ve dönüşümünde oynadıkları rolün, ülke geneline yayılmış 478 şubesi ile faaliyette bulunduğu 1932-1951 yılları arasındaki 19 yıllık sürecin Tek Parti Dönemi’nin kültür politikasının biçimlenmesinde ve hayata geçirilmesinde önemli paya sahip olmaları da etkili olmuştur. Diğer taraftan Halkevlerinin ürettiği yazılı ve görsel malzemelerin çeşitliliği de tarihçilerin konuya ilgi göstermesinde rol oynadığı söylenebilir. Halkevleriyle ilgili birçok araştırma ve inceleme eser ortaya konulmuştur. Söz konusu çalışmalarda ya Halkevleri genel olarak ele alınmış, ya tek bir Halkevi ayrıntılı olarak işlenmiş veya Halkevlerinin faaliyet kollarından biri üzerinde durulmuştur. Bu araştırmalarda daha çok tek bir Halkevi

---

⁴⁰ Kili, a.g.e., s.222.

⁴¹ FerozAhmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.108.

üzerine yoğunlaşmıştır. Yüksek Öğrenim Kurumunun Ulusal Tez Merkezine kayıtlı 125 tezden 61'i seçilen tek bir Halkevi üzerine yapılmıştır.

Çalışmanın konusu belirlenirken Halkevleri üzerine çok sayıda çalışma yapılmasına karşılık "merkez Halkevi" konumunda olan Ankara Halkevi'nin faaliyetleri bir bütün olarak ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca Çiğdem Doğan'ın 2009 yılında "Ankara Halkevi Sergileri" konulu yüksek lisans çalışması tespit edilmiştir.⁴² Çiğdem Doğan bu çalışmasında Ankara Halkevinde açılan bireysel sergiler ile Halkevi ve CHP tarafından düzenlenen sergileri incelemiştir.

Çalışmamız devam ederken 2018 yılında Şule Demiralp, "Ankara Halkevi'nin Musiki Çalışmaları"⁴³ ve Volkan Yaşar tarafından "Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi (1932-1951)"⁴⁴ başlıklı yüksek lisans tezleri yapılmıştır. Veysel Hasar da "Atatürk Döneminde Ankara Halkevi (1932-1938)"⁴⁵ başlıklı doktora tezi Ocak 2022'de tamamlanmıştır. Bu çalışma ile söz konusu tezlerden farklı olarak Ankara Halkevinin 1932-1951 yılları arasındaki faaliyetleri bir bütün olarak incelenecektir. Ayrıca gazete ve arşiv kaynaklarından da yararlanarak Ankara Halkevi'nin faaliyetleri ve bu çalışmaların şehrin sosyo kültürel yaşamına etkileri ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Bu çerçevede çalışmanın ilk bölümünde, Halkevlerinin kurulma nedenleri, kuruluş süreçleri açıklanmıştır. Evlerin örgütlenişi ve Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershanesi ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze Şubeleri aracılığıyla yürüttüğü faaliyetleri genel hatları ile ele alınmıştır. Ardından da Halkevlerinin kapanış süreci anlatılacaktır.

İkinci bölümde, Evin 1932-1938 dönemi incelenmiştir. Ankara Halkevi'nin açılması, Halkevinin açıldığı süreçte Ankara'daki sosyal yaşam, Evin yönetimi, bütçesi, binası hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ardından Ankara Halkevi şubelerinin Atatürk Dönemindeki çalışmaları ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde, Ankara Halkevi'nin 1939-1951 yılları arasındaki çalışmaları işlenmiştir. Halkevi şubelerinin ele alınan dönem içerisindeki faaliyetler, şube etkinliklerindeki değişim, Ankara'nın değişen sosyo kültürel yapısı-

---

⁴² Çiğdem Doğan, **Ankara Halkevi Sergileri**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

⁴³ Şule Demiralp, **Ankara Halkevi'nin Musiki Çalışmaları**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2018.

⁴⁴ Volkan Yaşar, **Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi Faaliyetleri (1932-1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2018.

⁴⁵ Veysel Hasar, **Atatürk Döneminde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1938)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2022.

nın Evin faaliyetlerine yansması üzerinde durulmuş ve Ankara Halkevi'nin kapanışı anlatılacaktır.

Son bölümde, Halkevleri dergisi olarak çıkan ama özünde Ankara Halkevi dergisi niteliği taşıyan Ülkü (Ülkü Milli Kültür Dergisi, Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi) dergisi incelenmiştir. Ülkü dergisinin yayınlanma nedenleri, derginin yayın politikası, dergide işlenen konular, dergi ile dönemin edebiyat ve siyaset yaşamı arasındaki etkileşim ve derginin kapanış süreci değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bu doğrultuda, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde tespit edebildiğimiz belgeler çalışmanın temel kaynaklarından biri olmuştur. Halkevleri dergisi olan ve büyük ölçüde Ankara Halkevince çıkarılan *Ülkü* dergisinin 1933-1950 yılları arasında çıkmış sayıları çalışmanın bir diğer mühim kaynağıdır. Çalışma esnasında *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin 1932-1934, *Ulus* gazetesinin 1934-1951 yıllarındaki sayıları taranmıştır. Hem CHP'nin yayın organı niteliğinde olması hem de bu çalışmaya konu olan dönemde Ankara'nın en önemli süreli yayınlarından olması dolayısıyla söz konusu gazeteler incelenmiştir. Bu sayede çalışmanın derinlemesine ilerlemesinde önemli veriler elde edilmiştir.

CHP Halkevlerinin faaliyetlerinin yıl yıl değerlendirildiği kitap ve broşürler hazırlamıştır. Parti yönetimi Halkevlerinin birkaç yıllık faaliyetlerini gözden geçirdiği kitaplar da basmıştır. Bu yayınlar da Ankara Halkevi'ne dair veri toplamak adına oldukça yararlı olmuştur. CHP Katibiumumiliğinin (Genel Sekreterliği) parti teşkilatına gönderdiği tebligatların Halkevlerini alakadar eden kısmı gibi yine CHP tarafından yayınlanan diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Ankara Halkevi 1935'ten 1940 yılına kadar her yıl şubelerin bir yıllık faaliyetlerini topluca kitap olarak yayınlamıştır. Bahsi geçen yayınlar Ankara Halkevi şubelerinin çalışmaları konusunda yol gösterici olmuştur. Ayrıca yine Ankara Halkevi'nin kimi etkinlikler için bastırıldığı broşür ve davetiyeler de çalışmamız için önemli ipuçları vermiştir.

Söz konusu döneme ve Ankara Halkevi'ne ait anılar da gerek dönemi gerekse halkın Eve yaklaşımını anlamak adına faydalı olmuştur. Çok sayıda ikincil kaynaktan istifade edilmiştir.